

Circulaire gebouwinrichting: Het kan, we moeten het nu gewoon gaan doen!

Hoe zorgen we ervoor dat circulaire gebouwinrichting op grote schaal toegepast gaat worden in de regio Utrecht? Deze vraag stond maandag 16 november centraal tijdens het Circular Economy Lab: circulaire gebouwinrichting - van beleid naar praktijk in het Academiegebouw in Utrecht. De conclusie na twee debat rondes met opdrachtgevers en aanbieders is dat circulaire kantoorinrichting goedkoper is en grote maatschappelijke voordelen biedt. Veel bedrijven hebben interesse en zijn al concreet aan de slag. Voor gebouwrijke overheden en bestuurders zijn er volop kansen. Door vanuit een hoge circulaire ambitie een open uitvraag naar de markt te formuleren, wordt een vliegwiel gecreëerd. Samenwerking en transparantie evenals ruimte voor creativiteit en de mogelijkheid voor de markt om zich te organiseren zijn hierin belangrijke factoren.

Op weg naar Cirkelregio Utrecht

Jacqueline Cramer, moderator van de avond, leidde het onderwerp in door een toelichting te geven op de strategische verkenning: Op weg naar Cirkelregio Utrecht. In deze verkenning zijn een tiental kansrijke grondstofstromen geïdentificeerd om circulaire initiatieven op te starten in de regio Utrecht. Hierin zijn drie strategielijnen benoemd: initiatieven die op regionschaal economisch rendabel zijn en stromen die in samenwerking met andere regio's of door het verbinden van bottom-up initiatieven gerealiseerd kunnen worden. Binnen de verschillende stromen wordt aan de hand van 10 niveaus van circulariteit gekeken naar mogelijkheden om producten zo hoogwaardig mogelijk te hergebruiken.

Een van de speerpunten is de inrichting van gebouwen. Deze stroom biedt veel kansen voor de gebouwrijke regio Utrecht met een relatief grote vertegenwoordiging van zorginstellingen, financiële & zakelijke dienstverlening, onderwijs en overheid. Het doel van de avond was om aan de hand van twee paneldiscussies inzicht te krijgen in de kansen en belemmeringen voor deze stroom, om vervolgens met bestuurders en betrokken bedrijven een strategie op te kunnen zetten om circulaire gebouwinrichting in de regio op grote schaal voor elkaar te krijgen.

Niveaus van circulariteit (10 R's)

- **Refuse:** weigeren/voorkomen gebruik
- **Reduce:** gebruik minder grondstoffen
- **Redesign:** herontwerp met oog op circulariteit
- **Re-use:** product hergebruik (2e hands)
- **Repair:** onderhoud en reparatie
- **Refurbish:** product opknappen
- **Remanufacture:** nieuw product van 2e hands
- **Re-purpose:** hergebruik product maar anders
- **Recycle:** verwerking en hergebruik materialen
- **Recover:** energie terugwinning

“Dit is een gouden kans om op grote schaal een verandering tot stand te brengen die echt impact heeft.” *Jacqueline Cramer, Utrecht Sustainability Institute.*

Regionaal kansen creëren

Het panel bestaat uit drie opdrachtgevers met ervaring in het uitvragen van een circulaire gebouwinrichting. Nelly Swijnenburg, programmamanager duurzame ontwikkeling bij de gemeente Amersfoort, geeft aan dat de gemeente enkele jaren

geleden de ambitie heeft geformuleerd om duurzaam in te kopen. De Green Deal Circulair Inkopen werd gezien als kans en is aangegrepen met de concrete doelstelling om in 2020 10% van het totale inkoopvolume circulair in te kopen. In 2014 is de gemeente gestart met twee pilots op het gebied van gebouwinrichting ; de inrichting van het [Centrum voor Natuur en Milieu Educatie \(CNME\)](#) en de inkoop van bureaustoelen. Bij het CNME was het uitgangspunt om zoveel mogelijk met lokale leveranciers te werken. De lokale contacten hebben letterlijk geleid tot meer mogelijkheden voor het regelmatig verversen van de exposities in het CNME, een extra en blijvend voordeel van deze pilot. Geerke Versteeg van Humanagement heeft circulaire inkoopervaring opgedaan als projectleider van de [nieuwe verkeersleidingspost van ProRail](#). ProRail is door het Europese project REBus benaderd om als onderdeel van deze aanbesteding een pilot te doen met circulair inkopen. Uiteindelijk zijn het tapijt en de losse inrichting circulair aanbesteed en hebben deze twee pilots zoveel energie en enthousiasme gegenereerd dat ProRail nu voor de hele aanbestedingskalender mogelijkheden voor circulair inkopen bekijkt. Volgens Geerke is het grootste verschil met een 'gewone' aanbesteding dat het bestaande meubilair bij circulair aanbesteden als uitgangspunt wordt gebruikt: wat hebben we al dat we een-op-een opnieuw kunnen gebruiken, wat kunnen we met kleine aanpassingen opnieuw gebruiken en wat ontbreekt er dan nog. Adrienne Jonquière, projectleider van de [circulaire inrichting van het NSPOH](#) vanuit Stichting Circulaire Economie, onderstreept het belang van de factor mens. In dienst van de NSPOH heeft zij met een groep inrichters samengewerkt aan het realiseren van nieuwe kantoor- en onderwijsruimten vanuit de uitgangspunten 'schoon, gezond en heel'. Samenwerking en transparantie zijn sleutelwoorden.

Het panel benadrukt dat circulair inkopen van gebouwinrichting grote meerwaarde biedt. Het is goedkoper, het draagt op een nieuwe manier bij aan duurzame doelstellingen en het biedt grote maatschappelijke voordelen. Het financiële voordeel zit voornamelijk in een flinke besparing op de investering in nieuwe inrichting door het opnieuw gebruiken van een groot deel van de bestaande inrichting. Wordt er gekozen om van bezit naar gebruik te gaan, dan verandert de financiering van investering naar abonnement. De maatschappelijke meerwaarde bestaat uit het creëren van nieuwe (lokale) werkgelegenheid voor het opknappen van bestaande gebouwinrichting. De oude

ambachten worden nieuw leven ingeblazen en dit biedt kansen voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt.

Michael Kuiper, directeur van Desko, reageert vanuit de zaal: Voor opdrachtgever BAM zijn 3.000 nieuwe, circulaire werkplekken gecreëerd en 5.000 oude werkplekken teruggenomen. Met behulp van WA-jongers zijn de oude werkplekken opgeknapt en allemaal verkocht. De afzetmarkt is er!

Een ander voordeel dat uit de zaal naar voren wordt gebracht is de meerwaarde op het gebied van gezondheid en welzijn van mensen. Als voorbeeld: spaanplaat tafelbladen die in het buitenland onder slechte omstandigheden en met gebruik van formaldehyde worden gefabriceerd. In circulair herontwerp wordt gewerkt met materialen die later uit elkaar moeten kunnen en niet schadelijk zijn voor mensen die ermee om moeten gaan. Op de langere termijn leveren de gezondere producten ook een lager ziekteverzuim op. Ook TSO Tennet, aanwezig in de zaal, heeft ervaring dat circulaire inkoopprojecten beter voor de mens zijn en zonder kostenverhoging gerealiseerd kunnen worden.

Ondanks de duidelijke meerwaarde van circulaire gebouwinrichting worden er ook belemmeringen ervaren. De perceptie van 'nieuw' versus 'hergebruikt of tweedehands' werkt bevooroordeelend. Ook komt het voor dat ondanks een positieve integrale kostenberekening toch de keuze voor koop wordt gemaakt, omdat het geld beschikbaar en al gereserveerd was. Wanneer er wordt gewerkt met projectbudgetten dan kan het boekhoudkundig ingewikkeld worden omdat er geen incidentele investering voor de aankoop wordt gedaan maar de kosten van het gebruik over een langere periode worden uitgesmeerd. Hier zijn projectbudgetten niet op berekend. In specifieke sectoren zoals het onderwijs is er een scheiding tussen investering en exploitatie wat het boekhoudkundig nog ingewikkelder maakt. Een gefixeerd tijdsbestek kan er ten slotte aan bijdragen dat er onvoldoende tijd is om de afzetmarkt voor herwonnen producten en grondstoffen in kaart te brengen, wat een circulaire aanpak bemoeilijkt.

Uit de discussie met de zaal blijkt dat deze belemmeringen in de praktijk al grotendeels overwonnen worden. Michael Kuiper van Desko geeft klanten de keuze om producten (koop) of diensten (gebruik) af te nemen met daarin alle vrijheid van betalingsvorm. Lease- en servicecontracten kunnen ook in een all-in-prijs in plaats van abonnementsvorm, met restwaardeafspraken aan het einde van de looptijd. Adrienne

Jonquière van Stichting Circulaire Economie vult aan dat er veel van deze inspirerende voorbeelden nodig zijn om op financieel gebied met een grootsere aanpak een doorbraak te realiseren. Ook nemen we met mooie voorbeelden van hergebruikte interieurs vooroordelen weg. Nelly Swijnenburg heeft binnen de gemeente Amersfoort veel enthousiasme gecreëerd door zichtbaar te maken wat er zo lokaal mogelijk gerealiseerd is.

De belangrijkste aanbevelingen uit het eerste panel om circulaire gebouwinrichting echt grootschalig van de grond te krijgen in Utrecht zijn:

- Start met een duidelijk geformuleerde ambitie met de circulariteitsprincipes als leidraad en zet hoog in, bijvoorbeeld: zo circulair mogelijk
- Het is een leerproces, nog geen geplaveide weg, dus houd rekening met heroverwegingen en zet door
- Verdiep je goed in het product of de dienst en de specifieke karakteristieken
- Formuleer de uitvraag circulair maar laat de invulling hiervan open. Ga vroegtijdig in gesprek met leveranciers om goed geïnformeerd te worden over de mogelijkheden
- Met inspirerende voorbeelden en door te laten zien dat het kan nemen we vooroordelen en andere belemmeringen weg
- Wees kritisch: hoe duurzaam of circulair is het product of de dienst daadwerkelijk
- Enthousiasme werkt aanstekelijk, maak daar gebruik van
- Geef openheid van zaken: hier komt het materiaal vandaan, dit hebben we al bereikt, dit hebben we nog niet bereikt want... etc.
- GA HET GEWOON DOEN.

“Ga vroeg om tafel met de partijen die echt wat kunnen betekenen in het realiseren van de circulaire doelstelling en stel de vraag zo dat deze duurzaam beantwoord kan worden.”

Sander Holm, BAM.

Naar een one-stop-shop voor circulaire gebouwinrichting.

Het tweede panel bestaat uit aanbieders van circulaire gebouwinrichting. Carola van de Bilt, interieurarchitect bij Gispen, geeft aan dat maatschappelijk verantwoord ondernemen en duurzaamheid binnen het DNA van Gispen al goed vertegenwoordigd zijn. Na een vraag vanuit de markt zijn er circulaire initiatieven opgestart. Voor de hoofd- en de regiokantoren van Alliander is een inrichting geleverd vanuit het principe dat op termijn alles aan de samenleving of natuur teruggegeven wordt. Gispen is zelf producent en is in mindere mate afhankelijk van toeleveranciers. Met toeleveranciers wordt ingezet op lokale en biobased materialen. Nieuw binnen de organisatie is het retourwaardensysteem. Gispen blijft eigenaar van alle geleasede producten. De vooraf afgesproken restwaarde wordt bij afloop van de termijn geëvalueerd en de eventuele winst of verlies wordt gedeeld met de klant.

De werkwijze van Desko is in het vorige panel al aan bod gekomen: het bedrijf biedt een menukaart aan producten, diensten en betaalmogelijkheden. Een belangrijk uitgangspunt volgens Michael Kuiper, directeur, is wat heeft de klant al staan en hoe kun je daarmee naar de nieuwe situatie? Producten of materiaal die echt niet meer hergebruikt kunnen worden, worden volledig gedemonteerd en verwerkt door van Gansewinkel.

Geanne van Arkel, hoofd duurzame ontwikkeling, legt uit dat Interface in 1994 is gestart met duurzaamheid door als fabrikant verantwoording te nemen. Belangrijke aspecten zijn modulair ontwerp en transparantie over materialen en de impact ervan. Naast de producten werd er ook naar het productieproces gekeken. Het meedenken met de klant is een belangrijk uitgangspunt, ook als dat op korte termijn soms minder omzet of winst betekent. Op de lange termijn bouw je een goede samenwerking op met een klant die ambassadeur wordt voor jouw verhaal. Als voorbeeld noemt Geanne een project in Engeland waar men wat bevooroordeeld was over een tweedehands interieur. De oude inrichting is *high end refurbished* en de kostenbesparing is gebruikt om Google-achtige aspecten toe te voegen aan de inrichting. Dit is ontzettend goed ontvangen!

“Ik denk dat het heel belangrijk is om een circulair ecosysteem (in de regio Utrecht) te maken waarin verschillende partners elkaar kunnen versterken.” *Geanne van Arkel, Utrecht Sustainability Institute.*

Op verschillende manieren passen de drie aanbieders de circulaire principes toe op hun producten en diensten. Interface werkt met 100% gerecycled garen en een 80% gerecyclede tapijtrug. Overige materialen zijn biobased gewonnen. Waar tapijt traditioneel verlijmd wordt, verbindt Interface de tapijttegels met koppelstukjes die de ondervloer en de tegels niet beschadigen. Op deze manier wordt een modulaire, zwevende vloer geleverd die duurzaam is in gebruik.

Desko geeft een volledige terugnamegarantie. Niet alles kan volledig circulair hergebruikt worden, want bij de terugname komen ook materialen voorbij die zich hier niet voor lenen. Het uitgangspunt is: zoveel mogelijk circulair en zo lokaal mogelijk. Een paar voorbeelden: In december wordt een volledig hergebruikte inrichting voor ABN AMRO opgeleverd waar geen nieuwe producten aan te pas komen. Recent heeft Desko een oude luchtbrug van Schiphol opgekocht waarvan flexibele kantoren worden gemaakt die buiten geplaatst kunnen worden. Met het Circulair Design Lab, een award voor innovatieve circulaire ontwerpers, wil Desko jonge ontwerpers inspireren en duurzame ontwerpen tot leven laten komen. Creatieve ideeën om van bestaande materialen nieuwe producten te maken kunnen tot en met december ingestuurd worden (www.circulairdesignlab.nl).

Sabine Oberhuber reageert vanuit de zaal op de vraag hoe Turntoo aan inspiratie komt. Alle ingrediënten zijn om ons heen aanwezig. Met een creatieve blik en een ander perspectief zie je nieuwe mogelijkheden. Haar advies voor de regio Utrecht is om vanuit circulaire doelstellingen de opdrachtgever en een consortium van opdrachtnemers gezamenlijk de ambitie te laten vaststellen met voldoende experimenteerruimte in het proces.

“Kijk niet alleen naar de usual suspects. Een van de mooiste voorbeelden die wij bij Alliander hebben gerealiseerd is het dak: een stalen constructie die snel demontabel moest zijn en met zo min mogelijk materiaal gemaakt. Waar we op uitkwamen was een achtbaanbouwer.”

Sabine Oberhuber, Turntoo.

Maak de besparing hard voor de inkoper, is een ander advies dat uit de zaal komt. Leg de uitdaging neer bij de leveranciers die op hun beurt organisaties prikkelen om circulair om te gaan met hun inrichting door te laten zien wat er mogelijk is.

Conclusies

Jacqueline Cramer vat de avond kort samen. Het advies aan opdrachtgevers is om een open aanbieding uit te zetten voor een circulaire dienstlevering met gespecificeerde prestaties op het gebied van People, Planet en Profit. Geef leveranciers hierin ruimte voor ideeën en een passend financieel arrangement. Een hoge ambitie kan werken als een vliegwiel en leiden tot inspirerende voorbeelden waarbij we hebben gezien dat circulaire gebouwinrichting financieel en maatschappelijk veel meerwaarde biedt. Waar gewenst en mogelijk organiseert de markt zich al als een one-stop-shop maar ook individuele aanbiedingen zijn mogelijk. We hebben gezien dat het kan, we moeten het nu gewoon gaan doen!

Vervolgacties

Initiatief circulaire gebouwinrichting in de regio Utrecht

Wie wil concreet aan de slag met circulaire gebouwinrichting of heeft interesse om betrokken te blijven bij deze beweging in de regio Utrecht? Meld je aan bij Martine van der Woude van USI (m.vanderwoude@uu.nl) en geef aan op welke manier je zou willen en kunnen bijdragen aan Cirkelregio Utrecht.

Inspirerende praktijkvoorbeelden gezocht

Door kennis en ervaring met elkaar uit te wisselen aan de hand van concrete praktijkervaringen, inspireren we elkaar. Vandaar de oproep: draag inspirerende praktijkvoorbeelden aan! Stuur de naam van de case, een korte omschrijving (met link naar meer informatie), beeldmateriaal en de gegevens van de contactpersoon naar Martine van der Woude van USI (m.vanderwoude@uu.nl).

Geerke Versteeg van Humagement geeft aan er al een dergelijke tool beschikbaar is vanuit de Green Deal: Simplify. USI stemt af met Rijkswaterstaat of de ingestuurde praktijkvoorbeelden ook beschikbaar gemaakt kunnen worden via deze tool.

Sander Holm van BAM doet een oproep om de keten te organiseren en vraag en aanbod van reststromen in beeld te brengen en te verbinden. Dit wordt door USI meegenomen in de contacten met Simplify en Rijkswaterstaat en/of in de vervolgvactiteiten van de strategische verkenning voor Cirkelregio Utrecht.

Innovatieve ontwerpers gezocht

- Ben jij die (interieur)architect of ontwerper die geïnteresseerd is in een circulair inrichten. En heb je duurzaamheid, hergebruik en het inzetten van duurzame grondstoffen hoog in het vaandel staan?
- Ben jij die (interieur)architect of ontwerper die zichzelf een week opsluit, om van een oude bureaustoel een rijdende lampenkap te maken ?
- Ben jij die (interieur)architect of ontwerper die er van droomt om zijn of haar creativiteit, authenticiteit en kwaliteit in te zetten voor een duurzaam product?
- Ben jij die (interieur)architect of ontwerper die zijn of haar kennis deelt en niet vies is van samenwerken?

Meld je dan aan voor het Circulair Design Lab en maak kans op de Circulair Design Award op www.circulairdesignlab.nl

De input van het Circular Economy Lab wordt meegenomen in de concrete uitwerking van de strategische verkenning voor Cirkelregio Utrecht.

Beeld: ©Dick Boetekees